

**Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Богословски факултет**

КАТЕДРА „СИСТЕМАТИЧЕСКО БОГОСЛОВИЕ“

Дисциплина:
Нравствено богословие

**Грях – същност, видове и борба с
греха**

Семестриална работа

Изготвил: Васил Руменов Дечков
3 курс, Р.О., Ф.№ 2109
Специалност: Богословие

Научен ръководител:
доц. д-р Костадин Нушев

София, 2022

Какво представлява грехът, как е възникнал? Какви видове грях съществуват, как да се пазим, борим с тях и да ги преодоляваме? На тези въпроси ще се опитаме да отговорим в настоящата писмена работа.

Същност и последствия от греха.

Българските думи „грешка“, „прегрешение“, „съгрешение“ произлизат от съществителното **грѣхъ**¹, което от своя страна има общ корен с грея, горя. Тоест грехът е горене на съвестта.² Гръцката дума за грях – „**ἁμαρτία**“ – идва от корена на ἁμαρτάνω „да пропусна, да се проваля“, т.е. да пропуснем зададената ни цел.³ За християнина смисълът на живота е в обожението, а грехът се явява отклоняване, отдалечаване от тази цел. В Свещеното Писание се използват също думите неправда (ἁδικία) и беззаконие (ἁνομία). Бог е определящото начало за нравствеността, нравственият Законодател, а грехът е нарушаване на Божия закон, на Божиите заповеди. Думата „**закон**“ е сродна с „изконен“ (изначален)⁴ и отразява първоначалното здраво, неповредено състояние на нещата. Думата „**заповед**“ пък идва от старобългарския корен вѣдъ (вѣдение) „знание“ и буквално означава „за познание“⁵ – Божиите заповеди са ни дадени за познаване на доброто.

Грехът и съответно смъртта водят своето начало в порядъка на творението от падението на първите човеци Адам и Ева. Вследствие на тяхното престъпление, човешката природа и сътворения свят въобще навлизат в повредено състояние. Присъщи за него са болестите, страданията, греховните наклонности, смъртността. Тъй като Бог е Източникът на живота, а грехът е откъсване от Бога, то естественото (или по-скоро противоестественото) последствие от греха се явява

1 „Грях“ означава нравствена простъпка, а „грешка“ – житейско несъвършенство, но и двете изразяват неправилност, липса на съвършенство.

2 **Български етимологичен речник, Том I (А-З)**, Издателство на БАН, 1971, София, Академично издателство „Проф. М. Дринов“, 2007 (фототипно издание), с. 290.

3 **F. E. J. Valpy, The Etymology of the Words of the Greek Language**, London: Longman, Green, Longman and Roberts, 1860, с. 10.

4 Български етимологичен речник, Том I (А-З), с. 591-2.

5 Пак там, с. 603.

смъртта⁶, както казва Божественият Павел: „Защото платката, що дава грехът, е смърт, а дарът Божий е живот вечен в Христа Иисуса, нашия Господ“ (Рим. 6:23). Грехът, според светите отци и учители на Църквата, е духовна болест, която ослепява душата, не ѝ позволява да разграничава светлината на истината от тъмнината на лъжата. По думите на св. Нектарий Егински, духовните болести са много по-тежки от телесните, тъй като носят смърт на вечната душа.⁷ Свети Йоан Златоуст прави сравнение между болните телом, които поради състоянието си отбягват слънчевата светлина, и болните по душа, които се парят от светлината на истината и не могат да я погледнат.⁸ Самият Христос прави връзка между болестта и греха: „здравите нямат нужда от лекар, а болните“ (Мат. 9:12). Упорството в греха е своеобразно подражаване и даване място на лукавия в човешката душа: „Който прави грях, от дявола е, защото открай време дяволът съгрешава“ (1 Иоан. 3:8). Апостолът неслучайно употребява израза „който прави“, а не „който е направил“ грях. Защото покаяният се вече не е от дявола.⁹ Божественият Златоуст заявява: „да сгресиш е може би човешко, но да желаеш да стоиш в греха (...) – напълно сатанинско“.¹⁰

Св. Нектарий Егински учи, че грехът причинява душевна и телесна умора и тежест. Той примамва с временна наслада, но когато човек му се поддаде, и насладата премине, остава гол, празен, с посрамена съвест. Надали има нещо по-лошо за човека от греха, който поробва навеки човешката душа, и нещо по-хубаво от добродетелта, която дарява вечен живот. Грехът причинява безсрамие, загрозява и осквернява душата, отблъсквайки нейния Ангел-пазител.

---

⁶ **Св. Нектарий Егински**, митр. Пентаполски, *Опознай себе си*, Текстове по себепознание, Синодално издателство, София, 2016, с. 174-9.

⁷ Пак там.

⁸ Пак там.

⁹ **Бл. Теофилакт**, архиепископ Български, *Тълкувание на Деяния и на съборните послания на светите апостоли*, изд. Славянобългарски манастир „св. вмчк Георги Зограф“, Света гора, Атон, 2003, с. 411.

¹⁰ Пак там.

Каква обаче е причината да прегрешаваме? Човек е създаден по Божий образ, а Бог е най-висшето благо, следователно човекът също е по природа благ. Затова за човека благото има особена притегателна сила, той винаги се стреми към него. Както казва св. Йоан Дамаскин, дори когато съгрешаваме, го правим с цел придобиване на доброто, благото. Човешките прегрешения се дължат на погрешна преценка какво е благото, на собствена (погрешна) представа за доброто, предизвиквана понякога от следгреховното помрачение на ума. Но тъй като при прегрешението това, което човек смята за добро, не е истинското добро, то той не го желае в действителност, а се оказва жертва на собствената си заблуда. Грехът е мрак, заблуда, отдалечаване от Божия закон. А в мрака не се разпознава враг и приятел. Грехът причинява скръб и смърт, помрачава разума, разяжда душата отвътре, а страстта е като силен огън – колкото повече се подклажда, толкова по-голяма и ненаситна става.¹¹

Грехът – това горене на съвестта, при закоравяването и окончателното утвърждаване на човека в порока и страстта, може да прерасне във вечния адски огън, за който ни предупреждава Господ Иисус Христос: „идете от Мене, проклети, в огън вечний...“ (Мат. 25:41).

Бог, бидейки Източникът на всички блага: на радостта, мира, съвършенството, правдата, истинното удоволствие, дарява на човека съществуването, възможността за всецяло блаженство при желанието му да пребъдва в единство и любов с Него. А човекът, като нравствено свободно и себевластно същество, притежава възможността за избор дали да приеме всички тези блага, или да ги отхвърли.

Получавайки даром от Бога толкова много блага и любов, чийто върховен израз е Христовата жертва, човек има зададена отговорност да ги оцени и да осъществи тази любов в целия си живот: „Ако Ме любите, опазете Моите заповеди“ (Йоан 14:15).

---

¹¹ Пак там.

Видове грях.

„Защото всичко, що е в света – похотта на плътта, похотта на очите и гордостта житейска, не е от Отца, а от тоя свят“ (1 Иоан. 2:16). Въз основа на тези думи на любимия Христов ученик – Иоан Богослов, светите отци на Църквата развиват учението за трите главни греховни направления. Преп. Антоний Велики пояснява, че в тези три отдела апостолът съвместява всички човешки похоти.¹² Бл. Теофилакт отбелязва, че тези светски (греховни) похоти не са от Отца, а от лукавия, и са временни, а живота в Христа – вечен.¹³ Ненаситността на очите въвежда човешкия род в греха. Очите са най-алчни за греховни похоти, и ако човек не ги отрезвява чрез въздържание, мъдрост и милостиня, то те напълно биха се прилепили към греха, който впоследствие би унищожил душата. Похотта на плътта пък, чрез любовта към греха (любогреховността – св. Иустин), превръща тялото в разсадник на греха. Особено силно се изразява по отношение на гордостта свети Иустин Попович, утвърждавайки че тя е първият грях, все-грях, грехът на греховете, грехът на сатаната. Всички останали грехове намират своя корен в гордостта. Съществуват различни видове гордост: поради слава (научна, обществена и пр.), поради красота, поради богатства, успехи. При невнимание, чрез гордостта грехът може да превърне всяка добродетел в порок. Молещият се, чрез гордостта може да се превърне във фарисеин, постещият – в самоубиец. Без гордостта грехът не би съществувал нито в ангелския, нито в човешкия свят. Гордостта не е от Отца – от Отца е Синът, Който приемайки човешка природа, се облече в смирение, въпреки всичките Си Божествени съвършенства. Смиреномъдрието, като лек за гордостта, и следователно за всички

---

¹² Преп. Антоний Велики, *Поучения*, [цитиран на 11.12.2022] Достъпен на адрес: https://bible.optina.ru/new:1in:02:16#prp_antonij_velikij

¹³ Бл. Теофилакт, архиепископ Български, пос. съч., с. 403-404.

грехове, е главната заповед в Неговото Благовестие.¹⁴ Гордостта е отпадане от Бога, а смирението – въздигане към Бога. Според православното предание, от тези три основни похоти – похотта на очите, похотта на плътта, гордостта житейска, произлизат осемте главни страсти. Свети Иоан Касиан (Римлянин), Нил Синайски, Ефрем Сирин изброяват следните главни осем страсти: чревоугодие, блуд, сребролюбие, гняв, неразумна или неуместна скръб, униние, тщеславие, гордост.¹⁵

Борба и преодоляване на греха.

В шеста глава на своето послание до римляни, свети апостол Павел обръща особено внимание на отношението на християнина спрямо греха и добродетелта. Всеки един християнин, умирайки за греха в кръщението, разпъвайки страстите, става причастен на Христовата смърт, и възкръсвайки за добродетелите, става съучастник на Христовото възкресение, даряващо вечен живот. Блажени Теофилакт Български в тълкуванието си на тези думи, пояснява че християнинът трябва да се пази да не би след кръщението, поради нерадение, отново да възкръсне и оживее за греха. Той трябва да пази в себе си мъртвостта за греха, и независимо от греховните изкушения, да не се поддава, като мъртъв. Само така той ще може да придобие истинския добродетелен живот и възкресение в Иисуса Христа.¹⁶ Използвайки думите „грехът да не царува в смъртното ви тяло“ (6:12), апостолът показва, че ставаме подвластни на греха не по принуда, а по собствена воля. Затова той казва „да не царува“, а не „да не тиранства“ – тъй като царството е принадлежност на имащите воля.¹⁷ Божественият Павел продължава с

---

14 **Попович, преп. Иустин**, *Тълкувание на първото съборно послание на свети апостол Иоан Богослов*,

[цитиран на 11.12.2022] Достъпен на адрес: https://bible.optina.ru/new:1in:02:16#prp_iustin_popovich

15 **Добротолюбие**, Том II, изд. Славянобългарски манастир „св. вмчк Георги Зограф“, Света гора, Атон, 2000.

16 **Бл. Теофилакт, архиепископ Български**, *Тълкувание на посланията на свети апостол Павел*, изд. Славянобългарски манастир „св. вмчк Георги Зограф“, Света гора, Атон, 2003, с. 63.

17 Пак там, с. 65-66.

увещанието: „и не предоставяйте членовете си на греха за оръдия на неправдата, а предоставете себе си Богу като оживели от мъртвите, и членовете си – Богу, за оръдия на правдата“ (6:13). Тези думи са ясно свидетелство, че тялото е оръдие, средство, което не е само по себе си порочно, както еретически вярвали манихеите. Бидейки оръдие, тялото може да служи както за добродетели, така и за пороци. Светият апостол подчертава, че последствията от греха са срам, смърт, вечно наказание – „дела, от които сега се срамувате, защото техният край е смърт“, а плодовете на добродетелта са праведност, чистота, освещение, истинско блаженство, живот вечен – „вашият плод е светост, а краят – живот вечен“ (6:21-22).¹⁸

Как се достига до промяна на ума? Благодатта осенява човека по различни начини, но във всички случаи го извлича от оковите на греха. Тя обаче не го принуждава към доброто, а му показва неговото превъзходство и красота. Поставя човека пред решителен избор – на два кръстопътя – между добродетелта и порока.¹⁹ Самата благодат действа отвън – тя не прави човека неизменен в доброто. Това вътрешно действие или отстояване, може да бъде задвижено само от собствената воля чрез собственото желание. Както споменахме, човекът е създаден от Бога като разумно същество със свободна воля, което е призвано да се усъвършенства нравствено чрез добродетелта на себевластието, която се задвижва от желанието.²⁰ Пренасочването на ума към добродетелен, християнски живот, според свети Теофан Затворник, се задейства по следния начин: 1) като чрез желанието си се съгласим с призива на благодатта; 2) като отстраним вътрешните препятствия за създадената

---

¹⁸ Пак там, с. 66-69.

¹⁹ **Светител Теофан Затворник**, *Пътят към спасението* (кратък очерк, християнска аскетика), III част: Описание на християнското нравоучение, изд. „Полиграфюг“, Хасково

²⁰ **Св. Нектарий Егински**, митр. Пентаполски, *Опознай себе си*, Текстове по себепознание, Синодално издателство, София, 2016.

решимост; 3) като окончателно се решим. Позивът на благодатта може да бъде най-добре чул в условия на уединение, размисъл и молитва.²¹

Св. Ефрем Сирин ни предава наставления как да се борим с всяка една от осемте главни страсти. Срещу всяка от тях, той препоръчва подвизаване в противоположната ней добродетел, трезвение в смъртта, спомен за Христовата любов и съвършенство. Против чревоугодието той предписва любов към въздържанието и страх Божий. Тук отново прави впечатление ролята на собственото желание („възлюби въздържанието“) и неговата преобръщаща нравствена сила. Против блудната страст, той поставя бдението, жаждата, спомена за смъртта, избягване на общуването с жени. Последното макар и да е препоръка за монаси, може да бъде приложена в живота на съвременния мирянин чрез избягването на разпуснати разговори с противоположния пол, блудни изображения, разговори, похотливи погледи. Срещу гнева св. Ефрем предписва кротост, великодушие и спомен за Христовата кротост и незлобливост: „дръж в мисълта си колко зло са вършели иудеите на нашия Господ Иисус Христос, но Той като Човеколюбец Бог, не се гневял на тях, а напротив, молел се, казвайки: *Отче, прости им, понеже те не знаят що правят* (Лука. 23:34)“.²² За победа над неуместната скръб, св. Ефрем съветва никога да не скърбим за нищо временно, да не скърбим също когато ни унижават или нараняват, а да се радваме. Истинска причина за скръб са нашите прегрешения, но и в този случай не трябва да губим мярката, за да не изпаднем в отчаяние, което води до погибел. Против унинието сирийският светилник препоръчва ръкоделие, четене или честа молитва. Св. Василий Велики напомня Христовите думи, известяващи, че и космите на главата ни са преброени, като заключава, че нищо, дори и най-малкото нещо, не надхвърля пределите на Божието всезнание. Именно споменът и упованието на Божието всезнание може да бъде

²¹ Св. Теофан Затворник, *Пътят към спасението*.

²² *Добротолюбие*, Том II, с. 393-394.

оръдие за противоборство срещу унинието. Против тщеславието – отвързване на сърцето от влечението към похвалите, почестите, хубавите дрехи, и привързване към трезвението в осъзнаване на нашата греховност, предпочитане на порицание, унижение, клевети. За превес над гордостта, свети Ефрем ни подтиква към осъзнаване, че всяко благодеяние произлиза от Бога, и че всеки един наш подвиг бива възможен благодарение на Божието покровителство и помощ, а не поради нашата сила и старание.²³

Светият отец утвърждава, че съвършенство в добродетелите (милостиня, молитва, любов, мъжество, благоразумие, справедливост, целомъдрие и пр.) може да достигне само този, който цял живот дейно и неуморно усърдствува в стремежа си към тях. При това, следва да се съблюдава особено внимание този стремеж да не бъде опетнен, да не отнеме значението на добродетелта, чрез допускане на недобри цели – човекоугодничество, празна слава и др. Напротив, упражняването в добродетелите трябва да се извършва посредством коренната добродетел на разсъдливостта.²⁴

---

²³ Пак там.

²⁴ Пак там.

Използвана книжнина:

1. **Бл. Теофилакт, архиепископ Български**, *Тълкувание на посланията на свети апостол Павел*, изд. Славянобългарски манастир „св. вмчк Георги Зограф“, Света гора, Атон, 2003.
2. **Бл. Теофилакт, архиепископ Български**, *Тълкувание на Деяния и на съборните послания на светите апостоли*, изд. Славянобългарски манастир „св. вмчк Георги Зограф“, Света гора, Атон, 2003.
3. **Български етимологичен речник, Том I (А-З)**, Издателство на БАН, 1971, София, Академично издателство „Проф. М. Дринов“, 2007 (фототипно издание).
4. **Добролюбие**, Том II, изд. Славянобългарски манастир „св. вмчк Георги Зограф“, Света гора, Атон, 2000.
5. **Попович, преп. Иустин**, *Тълкувание на първото съборно послание на свети апостол Иоан Богослов*, [цитиран на 11.12.2022]
Достъпен на адрес:
https://bible.optina.ru/new:1in:02:16#prp_iustin_popovich
6. **Преп. Антоний Велики**, *Поучения*, [цитиран на 11.12.2022]
Достъпен на адрес:
https://bible.optina.ru/new:1in:02:16#prp_antonij_velikij
7. **Св. Нектарий Егински**, митр. Пентаполски, *Опознай себе си*, Текстове по себепознание, Синодално издателство, София, 2016.
8. **Светител Теофан Затворник**, *Пътят към спасението (кратък очерк, християнска аскетика)*, III част: Описание на християнското нравоучение, изд. „Полиграфюг“, Хасково
9. **F. E. J. Valpy**, *The Etymology of the Words of the Greek Language*, London: Longman, Green, Longman and Roberts, 1860.